

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen

Teatterikeskuksen lausunto, maaliskuu 2020

Lain soveltamisalan laajentaminen (1 §)

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

On hyvä, että lain soveltamisala laajennetaan koskemaan kaikkea esittävää taidetta ja että lain soveltamisala antaa mahdollisuuden tulevaisuudessa hyväksyä lain piiriin myös sellaisia esittävän taiteen muotoja, joita ei välttämättä voida nykyisellään tarkasti määritellä.

Lain tavoite (2 §)

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Valtionosuuden tavoite (3 §)

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Valtionosuuden tavoitteet edistää taiteellisista lähtökohdista esittävän taiteen monimuotoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta sekä palveluiden saatavuutta, ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Erityisesti monimuotoisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden edistämistä avataan lain perusteluissa hyvin. Nykyinen valtionosuusjärjestelmä on näyttäytynyt homogeenisena joukkona, jossa ns. perinteinen puheteatteri ja sinfoniaorkesteritoiminta vievät suurimman osan järjestelmän kautta myönnetystä tuesta. Kirjatut tavoitteet antavat mahdollisuuden vahvistaa esittävän taiteen kentän monimuotoisuutta ja moniäänisyyttä myös valtionosuusjärjestelmän piirissä.

Lain perusteluissa mainitaan, että Taiteen edistämiskeskus (Taike) antaisi ministeriölle lausunnon, jossa tarkasteltaisiin mm. sitä, miten hakijoiden toiminta vastaa säädettyjä tavoitteita. Lain perusteluissa ei kuitenkaan avata tarkemmin, millä kriteereillä tai arviointiperusteilla Taike arvioi hakijoiden toimintaa suhteessa mainittuihin tavoitteisiin. Koska 3 § valtionosuuden tavoitteet ovat linjassa Taiken myöntäminen esittävän taiteen harkinnanvaraisten toiminta-avustusten tavoitteiden kanssa, olisi luontevaa, että valtionosuuden piiriin hakevia toimijoita arvioidaisiin Taikessa vastaavin kriteerein kuin harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen hakijoita. Näissä kriteereinä ovat hakijayhteisön toiminnan tavoitteellisuus ja laatu,

TEATTERIKESKUS

Teatercentrum · Theatre Centre

hakijayhteisön toiminnan laajuus ja vaikuttavuus, taiteellisen sisällön laatu sekä talouden kestävyys ja realistisuus.

Taikelle tulisi varmistaa riittävät resurssit em. lausuntojen tekemiseen, erityisesti niille vuosille, jolloin valtionosuusjärjestelmän piiriin voi hakea (2021 ja sen jälkeen 3 vuoden välein). Ministeriön ja Taiken tulisi myös selventää toimijoille, hyödynnetäänkö valtionosuusjärjestelmän piiriin hakevien arvioinnissa vertaisarvioinnin välineitä, esim. lausuntoja taidetoimikunnilta, vai tehdäänkö ministeriön pyytämät lausunnot Taikessa asiantuntijavalmisteluna.

Valtionosuuden saamisen edellytykset (4 §)

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Pykälän 1 kohdassa säädetään, että järjestelmän piiriin hyväksytyn toimijan tulee toimia säännöllisesti ja ympärivuotisesti ja että toiminta on ammattimaista. Tämän lisäksi kohdassa mainitaan, että ”henkilöstöpolitiikassa otetaan huomioon työnantajavelvoitteet ja virka- ja työehtosopimukset”. Ministeriön tulisi selventää, miten tämän vaatimuksen toteutumista seurataan ja tullaanko toimijoilta pyytämään määräajoin tehtävissä arvioinneissa esimerkiksi työnantajavelvoitteisiin liittyvien suunnitelmien ja asiakirjojen esittämistä.

Pykälän 8 kohdan mukainen lisätty vaatimus monivuotisesta tavoitteita, toimintaa ja taloutta koskevasta suunnitelmasta on kannatettava.

3 § Valtionosuuden tavoitteista puhutaan esittävän taiteen edistämisestä ”taiteellisista lähtökohdista”. On ristiriitaista, että 4 § valtionosuuden saamisen edellytyksissä ei kuitenkaan arvioida taiteellista toimintaa, vaan edellytykset liittyvät yleisesti toiminnan säännöllisyyteen, ammattimaisuuteen ja talouteen.

Muutosehdotuksena Teatterikeskus esittää, että pykälän 8 kohdassa mainittua monivuotista suunnitelmaa tarkasteltaisiin vastaavilla kriteereillä kuin Taiteen edistämiskeskuksen harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen hakijoiden toimintaa. Tämä lisäisi kentän toimijoiden ja kahden erillisen rahoitusinstrumentin välistä tasa-arvoa ja olisi linjassa uudistuksen joustavuutta lisäävän tavoitteen kanssa. Jotta joustavuus ja kahden eri rahoitusjärjestelmän välillä liikkuminen olisi mielekästä ja järkevää, tulisi toimintaa arvioida vastaavilla kriteereillä kummassakin järjestelmässä.

Lisäksi yhtenäiset kriteerit vähentäisivät varsinkin harkinnanvaraisia avustuksia hakevien toimijoiden kokemaa huomattavaa epäoikeudenmukaisuuden kokemusta suhteessa valtionosuusjärjestelmän piirissä oleviin toimijoihin ja heidän tämänhetkisen toimintansa olemattomaan arviointiin.

Valtionosuuden myöntäminen toistaiseksi tai määräajaksi (5§)

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

Pykälän 1 momentin mukaan päätökset toimintayksiköiden hyväksymisestä valtionosuuden piiriin tekisi edelleen opetus- ja kulttuuriministeriö. Olisi kuitenkin hyvä tutkia Taiteen edistämiskeskuksen aseman

TEATTERIKESKUS

Teatercentrum · Theatre Centre

kehittämistä siten, että se olisi tulevaisuudessa ainoa taiderahoituksen myöntäjä. Uudistusehdotuksen tausta-aineistossa esitellään muiden pohjoismaiden rahoitusjärjestelmiä, ja edellä mainitun kaltainen Taiken kehittäminen olisi linjassa näiden kanssa. Tämä myös vähentäisi edelleen kentän ja rahoitusjärjestelmien kahtiajakoa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että valtionosuuteen oikeutetut toimijat jakautuisivat kahteen eri kategoriaan päätöksen voimassaolon suhteen. Teatterikeskuksen näkemyksen mukaan toistaiseksi voimassa olevat valtionosuudet tulisi muuttaa kuuden vuoden määräaikaiseksi kategoriaksi kuten edellinen valtionosuusjärjestelmän uudistamista pohtinut työryhmä ehdotti.

Uudistuksen tavoitteena on ollut lisätä järjestelmän joustavuutta ja poistaa jähmeyttä, joka on leimannut nykyjärjestelmää. On huomattavaa, että työryhmän ehdotuksessa on kirjattu auki että: ”On kuitenkin todennäköistä, että uudessakin järjestelmässä valtionosuuden saajien vaihtuvuus olisi käytännössä suhteellisen vähäistä ja erityisesti valtionosuuden piiriin toistaiseksi hyväksytyjen toimintayksiköiden osalta niin suuret muutokset ovat epätodennäköisiä, että toimintayksikkö jäisi kokonaan valtionosuuden ulkopuolelle.” (s. 24)

Työryhmä siis jo omassa esityksessään tunnustaa, että uudistuksen tavoitteena ollut joustavuus ja vaihtuvuuden lisääminen tuskin toteutuu.

Lisäksi nykyisen VOS-järjestelmän ulkopuolisten toimijoiden näkökulmasta on hämmästyttävää, että esityksessä suoraan mainitaan, että nykyisin valtionosuuden piirissä olevat esittävän taiteen yksiöt hyväksyttäisiin todennäköisesti uuden järjestelmän piiriin heti toistaiseksi (s. 33). Tällainen lausunto asettaa toimijakentän jo lähtökohtaisesti keskenään epätasa-arvoiseen asemaan ja antaa ymmärtää, että nykyisten VOS-toimijoiden järjestelmään uudelleen hakeminen ja kelpoisuuden arviointi on näennäistä. Teatterikeskus kritisoi sitä, että nykyisille toimijoille esitetään näin vahvasti vanhaan järjestelmään sidottua etuoikeutettua asemaa, kun laki on vasta valmisteluvaiheessa.

Lisäksi se, että saman järjestelmän piirissä on 3-vuotisia määräaikaisia rahoituspäätöksiä ja toistaiseksi voimassa olevia rahoituspäätöksiä tuo esittävän taiteen kentälle uuden toimijoiden välistä epätasa-arvoa lisäävän elementin.

Valtionosuuden perusteeksi vahvistettavan henkilötyövuosien määrän määräytymisen perusteet (6 §)

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

6 § ensimmäisessä momentissa määrättäisiin perusteista, joiden mukaan toimijakohtaisesta henkilötyövuosien määrästä päätettäisiin. Se, että toteutuneiden henkilötyövuosien määrä otettaisiin huomioon edelliseltä kolmelta vuodelta aiemman yhden vuoden sijaan, on hyvä peruste. Tämä toisi enemmän liikkumavaraa pienille ja keskisuurille VOS-toimijoille, joilla usein ei ole ns. henkilötyövuosipuskuria, ja joiden myönnettyihin henkilötyövuosiin ovat voineet suurestikin vaikuttaa yksittäisten vuosien toiminnan muutokset.

Peruste, jossa päätöksenteossa voitaisiin ottaa huomioon valtionosuuden tarpeellisuus 3 § tavoitteiden näkökulmasta on periaatteessa myös hyvä: se antaa mahdollisuuden tukea painotetusti sellaisia toimijoita,

TEATTERIKESKUS

Teatercentrum · Theatre Centre

joiden toteutuneet henkilötyövuosimäärät jäävät pieniksi, vaikka toiminta muuten olisi taiteellisesti, kulttuuripoliittisesti ja lain tavoitteiden näkökulmasta merkittävää. Perusteen osalta jää kuitenkin epäselväksi, voiko Taiteen edistämiskeskus lausunnossaan tuoda esille tällaisen perusteen, joka vaikuttaisi päätökseen henkilötyövuosien määrästä, vai tehdäänkö tähän liittyvä kokonaisharkinta vain opetus- ja kulttuuriministeriössä. Olisi myös hyvä, että perusteet näille kulttuuripoliittisille päätöksille tulisivat julkisiksi, esimerkiksi jos hakukierroksella päätetään painottaa hallitusohjelman tai ministeriön oman strategian mukaisia kulttuuripoliittisia tavoitteita.

Lain perusteluissa mainitaan, että ”Säännöksen soveltaminen edellyttää kokonaisharkintaa, jossa otetaan huomioon esittävän taiteen palveluiden valtakunnallinen kokonaisuus.” Teatterikeskus katsoo, että tämän tulee tarkoittaa sananmukaisesti koko kentän huomioimista: VOS-järjestelmän lisäksi kokonaisarvioon tulisi vaikuttaa myös vapaan kentän toimijoiden osuus palveluiden valtakunnallisesta kokonaisuudesta, esimerkiksi vapaan kentän toimijoiden osuus palveluiden tuottamisesta Lapin alueella.

Korotetun valtionosuusprosentin määräytymisen perusteet (6 §)

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

6 § toisen momentin perusteluissa avataan laajasti niitä perusteita, joilla toimija voisi olla oikeutettu korotettuun valtionosuusprosenttiin osaan henkilötyövuosista.

Ensimmäinen peruste, kiertue- ja vierailutoiminta, on periaatteessa hyvä, mutta Teatterikeskus esittää, että vastaanotettujen vierailuiden perusteella korotetun valtionosuusprosentin voisi saada vain, jos ottaa vastaan vierailuja lähinnä esittävän taiteen vapaan kentän toimijoilta. Korotettua prosenttia ei siis voisi saada VOS-toimijoiden keskinäisten vierailuiden perusteella. Lisäksi ministeriön tulisi jollain keinolla edellyttää toimijoilta, että vierailuihin ja yhteistöihin liittyvät sopimukset ovat reiluja ja tasa-arvoisia kaikille osapuolille.

Toinen peruste lapsille, kielellisille vähemmistöille tai erityisryhmille kohdistuvan toiminnan tukemisesta korotetulla prosentilla on kannatettava.

Kolmas peruste, jolla korotettua valtionosuusprosenttia myönnettäisiin kulttuuripoliittisesta syystä, on periaatteessa hyvä ja kannatettava. Vaikka lain perusteluissa mainitaan erityisesti tanssi- ja sirkustaide, Teatterikeskus olettaa, että tällä perusteella voitaisiin tukea muutakin erityisesti vapaalla kentällä kehittynyttä toimintaa, kuten esitystaidetta, nykynukketeatteria, naamioteatteria, klovneriaa, soveltavaa teatteria jne. Lisäksi Teatterikeskus esittää, että tätä kulttuuripoliittista perustetta tulisi säännönmukaisesti käyttää osaan niiden toimijoiden henkilötyövuosista, jotka nousevat uusina 3-vuotiselle rahoitukselle VOS-järjestelmän piiriin. Näillä vapaalta kentältä VOS-järjestelmään siirtyvillä toimijoilla on tilastollisesti huomattavasti pienemmät kunnalliset avustukset. Riittämättömien toiminta-avustusten ja niukan kokonaistalouden takia toimijoiden mahdollisuudet ovat olleet heikkommat tehdä esimerkiksi laajoja markkinointipanostuksia lipunmyynnin ja muiden tulojen kasvattamiseksi. Ensimmäisiksi kolmeksi vuodeksi myönnetty korotettu valtionosuusprosentti osaan henkilötyövuosista auttaisi vapaalta kentältä VOS-järjestelmään siirtyneitä toimijoita kasvattamaan omarahoitusosuuttaan ja kehittämään toimintaansa edelleen.

Perusteluissa mainitaan, että ministeriö päättäisi siitä, kuinka moneen henkilötyövuoteen korotettu valtionosuusprosentti kohdistuisi. Olisi kuitenkin hyvä selventää tässäkin asiassa ministeriön ja Taiken

TEATTERIKESKUS

Teatercentrum · Theatre Centre

antaman lausunnon välistä suhdetta. Nyt jää epäselväksi, voiko Taike lausunnossaan esittää toimijalle korotettua valtionosuusprosenttia osaan henkilötyövuosista ja onko sillä painoarvoa ministeriön päätöksenteossa.

Olisi myös ensiarvoisen tärkeää, että ministeriö olisi VOS-järjestelmään liittyvissä päätöksissään mahdollisimman avoin ja päätösten perustelut olisivat läpinäkyviä. Varsinkin kustannusperusteiset päätösten perusteet ja toisaalta kulttuuripoliittisten päätösten takana olevat linjaukset tulisi tuoda esille rahoituspäätösten yhteydessä.

Uudistus antaa nyt hyvän mahdollisuuden perinteisen alueteatterijärjestelmän purkamiseen. Nykytilanteessa alueteatteritoimintaa vastaava toiminta olisi kustannustehokkaampaa ja järkevämpää hoitaa VOS-järjestelmästä erillään ja kohdistaa alueelliseen kiertuetoimintaan esimerkiksi 3-vuotisia rahoitusjaksoja, joiden saajasta päätettäisiin Taiken avoimen haun kautta. Esittävän taiteen vapaalla kentällä on runsaasti kokeneita toimijoita, jotka pystyisivät toteuttamaan alueellista esittävän taiteen toimintaa, siihen liittyviä työpajoja ja muita soveltavan taiteen toimintoja kustannustehokkaasti ja taiteellisesti korkealaatuisesti. Tämä vapauttaisi nykyisiltä alueteattereiksi nimetyiltä VOS-toimijoilta taiteellisen henkilökunnan resursseja käytettäväksi omilla näyttämöillään sekä korjaisi kustannusvääristymää, jossa kunnat eivät osta vapaan kentän toimijoiden esityksiä, koska voivat saada alueteatteriesityksiä murto-osalla siitä hinnasta, mitä vapaan kentän ammattilaisten on pyydettävä esityksistään palkkojen ja muiden kustannusten kattamiseksi.

Svenska Teatern ja Tampereen Työväen Teatteri -nimisten teattereiden rahoitusasema (6§)

En kannata

Muutosehdotus tai muu kommentti

Esittävän taiteen kentän nykyisen monipuolisuuden ja laajuuden perusteella ei ole riittäviä perusteita sille, että lain tasolle kirjattaisiin kahdelle perinteiseen puheteatteriinkin keskittyvälle instituutiolle muusta kentästä huomattavasti poikkeava korkeampi rahoitusasema. Jos Svenska Teaternia pidetään Suomen ruotsinkielisenä kansallinäyttämönä, tulisi sen rahoitus tulla Kansallisteatterin ja Kansallisoopperan kanssa samalta ns. "kansallisten" momentilta. Tampereen Työväen Teatterin osalta ministeriö voi harkita korotetun valtionosuusprosentin kohdentamista osaan henkilötyövuosista samoin perustein kuin muihinkin toimijoihin.

Määräajoin laadittava toimintayksikön rahoitusta koskeva suunnitelma (7 §)

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

Hakeminen valtionosuuden piiriin (8 §)

Kannatan

Muutosehdotus tai muu kommentti

8 § ensimmäisessä momentissa säädettäisiin, että valtionosuuden piiriin voisi hakea vain kolmen vuoden välein. Jos hakuvuodet menevät yksiin Taiteen edistämiskeskuksen 3-vuotisen toiminta-avustuskausien kanssa, on määräajoin hakeminen järkevää.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi kuitenkin huolehtia yhdessä Taiken kanssa, että kahden eri rahoitusjärjestelmän hakuprosessit ja toiminnan arvioinnissa käytettävät kriteerit olisivat niin yhdenmukaisia, että toimijoille riittäisi käytännössä yhden hakemuksen tekeminen: jos hakijaa ei hyväksyttäisi valtionosuuden piiriin, voisi Taike myöntää toiminta-avustuksen saman hakemuksen perusteella.

Määräajoin tehtävä valtionosuuden edellytysten täyttymisen arviointi (8 §)

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

On lähtökohtaisesti erittäin hyvä, että toisin kuin nykyjärjestelmässä, kaikkia VOS-toimijoita arvioidaan jatkossa määräajoin. Teatterikeskus on esittänyt, että uudessa järjestelmässä ei tulisi olla toimijoita, joiden asema on toistaiseksi voimassa oleva, vaan valtionosuuspäätösten tulisi olla 3- ja 6-vuotisia määräaikaisia päätöksiä.

8 § momentit tuovat esille uuden järjestelmän lähtökohtaisen epätasa-arvon: määräaikaisen 3-vuotisen päätöksen saaneet joutuvat hakemaan uudestaan järjestelmän piiriin (8 § ensimmäinen momentti), mutta toistaiseksi voimassa olevien toimijoiden osalta ehdotetaan menettelyä, jossa ministeriö arvioisi erillisellä arvioinnilla toimijoiden kelpoisuuden jatkaa toistaiseksi valtionosuuden piirissä. Vaikka perusteluissa mainitaan, että toimijoiden tulisi toimittaa arviointia varten ministeriöön vastaavat tiedot kuin haettaessa valtionosuuden piiriin, ollaan silti luomassa yhden järjestelmän sisään kahden eri kerroksen väkeä.

8 § hakuun ja arviointiin liittyvissä kysymyksissä kiteytyy se, että nykyisen kahtia jakautuneen rahoitusjärjestelmän lisäksi uuteen VOS-järjestelmään ollaan luomassa sisälle ylimääräistä väliporrasta. Teatterikeskuksen huolena on, että nykyiset VOS-toimijat siirretään suoraan toistaiseksi voimassa olevan valtionosuuden piiriin ilman että niiden toimintaa tai taiteellista laatua perusteellisesti arvioidaan. Tämän lisäksi vapaalta kentältä voi nousta muutamia toimijoita 3-vuotisen määräaikaisen valtionosuuden piiriin, mutta tulevien hakujen yhteydessä ainoa muutos ja uudistuksella tavoiteltu joustavuus tai vaihtuvuus tapahtuukin vain vapaan kentän toimijoiden ja 3-vuotisten VOS-toimijoiden välillä. Tällöin uudistus ei tuo kokonaisuudistusta nykytilanteeseen, vaan pelkästään uuden erilaisen avustusportaan järjestelmään.

Valtionosuusprosentit 37 ja 60 (rahoituslaki 22 §)

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

TEATTERIKESKUS

Teatercentrum · Theatre Centre

Nykytilanteessa ei ole perusteltua, että Svenska Teaternin ja Tampereen Työväen Teatterin rahoitusasema on muista toimijoista poikkeava lain nojalla.

Esittävien taiteiden yksikköhinnat (rahoituslaki 35 §)

Kannatan muutettuna

Muutosehdotus tai muu kommentti

On perusteltua, että musiikille ja muulle esittäville taiteelle on laissa ehdotettu erillisiä yksikköhintoja nykyisen järjestelmän tapaan. Jakoa perustellaan erilaisella kustannusrakenteella, mutta oopperan ja operetin tulisi näillä perusteilla olla ehdottomasti muiden esittävien taiteiden kanssa saman yksikköhinnan alla. Se, että oopperassa ”musiikin osuus on tyypillisesti korostuneempi” kuin esimerkiksi musikaalissa, ei poista sitä seikkaa, että oopperaesitykset vaativat yleensä vastaavia näyttämötekniisiä ratkaisuja, lavastusta ja puvustusta kuin musikaalit tai teatteriesitykset. Tämän vuoksi lain perusteluissa mainittu arvio siitä, että oopperan kustannusrakenne vastaisi enemmän orkestereita, on yksinkertaisesti väärä.

Muut kommentit ja huomiot

Kevään 2020 poikkeusolosuhteet ja koronaepidemian vaikutukset koko yhteiskuntaan ovat valtavat. Koronan vaikutukset tuntuivat ensimmäisinä taide- ja kulttuurialalla, kun suuremmat kokoontumiset kiellettiin maaliskuun toisella viikolla. Vaikka korona vaikuttaa valtion taloustilanteeseen, on tärkeää, että VOS-uudistuksen täytäntöönpanoon saataisiin hallitusohjelmaan ja julkisen talouden suunnitelmaan kirjattu lisärahoitus. Lisärahoituksen ei tule myöskään tyypistyä korona-avuksi nykyisille VOS-toimijoille, vaan sitä tulee käyttää uusien toimijoiden saamiseksi VOS-järjestelmän piiriin vuosien pysähtyneen tilanteen jälkeen.

Esittävän taiten kenttä on rahoituksen näkökulmasta edelleen kahtiajakautunut: vapaan kentän 102 teatteri-, tanssi- ja sirkustoimijaa saivat vuonna 2020 valtiolta toiminta-avustuksina 8,6 milj. euroa, kun VOS-järjestelmän piirissä olevat 57 teatteri- ja tanssitoimijaa saivat valtiolta tukea 57,2 milj. euroa. Uudistukseen varattua lisärahaa tarvitaan uusille VOS-toimijoille, mutta osa lisärahasta tulisi edelleen kanavoida Taiken jakamiin toiminta-avustuksiin. Jotta Taiken nykyisin jakamat toiminta-avustukset voitaisiin nostaa edes kohtuulliselle vuosittaiselle tasolle 80 000 € / toimija, tarvittaisiin lisärahoitusta noin 2 milj. euroa.

Taiken jakamiin toiminta-avustuksiin kohdistuu lähivuosina myös painetta esimerkiksi Tanssin talon rahoituksen osalta. Samalta toiminta-avustusten momentilta rahoitettavan Tanssin talon rahoituksen on lähivuosina noustava, jotta uuden talon toimintaedellytykset turvataan. Se ei kuitenkaan saa olla pois taloon sisältöä tuottavien vapaiden ryhmien omista avustuksista. Taiken toiminta-avustuksiin on siis saatava huomattava korotus, tai Tanssin talon rahoitus on ratkaistava muulla tavalla.

Monet vapaan kentän ryhmät ovat todennäköisesti hakemassa uuden VOS-järjestelmän piiriin syksyllä 2021. Tällöin haussa tarkasteltaisiin toimijoiden vuoden 2020 tilinpäätöksiä, jotka vaikuttaisivat uusien hakijoiden henkilötyövuosien määrän määräytymiseen. Koronaepidemian vuoksi esittävän taiteen toimijat ovat joutuneet perumaan esityksensä ainakin maaliskoukokuulta, sekä osa lomauttamaan henkilökuntansa. Tämä vaikuttaa ratkaisevasti siihen, millainen palkkasumma vuodelta 2020 kertyy, eli millaiseksi toteutuneet henkilötyövuodet muodostuvat.

TEATTERIKESKUS

Teatercentrum · Theatre Centre

Jotkut vapaan kentän toimijat pohtivat myös, voivatko he hakea VOS-järjestelmän piiriin, koska niille myönnettyt kunnalliset avustukset ovat niin pieniä. Olisi ensiarvoisen tärkeää, että ministeriö ottaisi huomioon syksyn 2021 haussa näiden potentiaalisten uusien VOS-toimijoiden taloudellisen kokonaisuuden ja koronan vaikutukset. Ministeriö voisi käyttää kokonaisharkintaa ja esimerkiksi pyöristää henkilötyövuosimääriä selvästi ylöspäin uusien hakijoiden kohdalla.

Koko vapaan kentän näkökulmasta on hyvä, että pitkään kentällä toimineet, vakiintuneet ryhmät voivat nousta VOS-järjestelmän piiriin ja että järjestelmä on heille houkutteleva. Tämä myös vapauttaisi Taiken toiminta-avustuksia uudelleen jaettavaksi uusille ryhmille. Jos on uhkana, että koronan vaikutuksesta henkilötyövuosiin valtion rahoitus toimijoille jää selvästi pienemmäksi kuin Taiken edellisvuosien toiminta-avustusmyönnöt, saattavat vakiintuneet ryhmät jättää hakematta järjestelmään. Se olisi kaikkien tappio.

Namnet på lagen – lagen om främjande av *performativ konst* – är inte riktigt bra på svenska. Det borde motsvara *esittävä taide* och omfatta teater, dans, cirkus och musik, det vill säga konstformer som enligt definitionen i förslaget framförs inför en levande publik. Performativ är i första hand en språkvetenskaplig term som betyder 'talhandling'. Ett annat problem är att man inte använder uttrycket performativ, varken i Finland eller i Sverige. Det välkända och etablerade ordet scenkonst är ett bättre ord. Scenkonst omfattar mycket väl alla konstformer som sker här-och-nu inför publik och har en bredare betydelse än *näyttämötaide* på finska.

Vapaan kentän näkökulmasta esittävän taiteen valtionosuuslain uudistusesitys ei suuresti muuta kentällä vallitsevia olosuhteita. Se varmistaa nykyisille VOS-toimijoille edelleen selvästi vapaata kenttää korkeamman rahoitusaseman ja tuskin lisää järjestelmän joustavuutta.

Järjestelmä voi olla uskottava ja hyvä, jos toimijoiden arviointi ja kriteerit ovat läpinäkyviä ja vastaavat laissa määriteltyjä tavoitteita. Olisi todella tärkeää, että esittävän taiteen ammattijärjestelmään arviointiin jatkossa yhteisillä kriteereillä molemmissa järjestelmissä, koska rahoitusjärjestelmien erillisyyden ei uudistuksessa sinällään muutu.

Lisäksi on tärkeää, että uudistettua järjestelmää ja siihen liittyviä Taiken ja ministeriön arviointikäytäntöjä tarkasteltaisiin esimerkiksi 2-3 vuotta lain voimaantulon jälkeen. Tällainen ulkopuolinen auditointi lisäisi järjestelmän uskottavuutta, toimijoiden luottamusta rahoittajia ja järjestelmän tasa-arvoisuutta kohtaan sekä auttaisi tunnistamaan mahdollisia kehityskohteita.

Esittävän taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistus ei poista esittävän taiteen vapaan kentän rahoituksen alijäämää eikä tuo muutosta Taiteen edistämiskeskuksen vertaisarviointijärjestelmään liittyviin ongelmiin. Kun VOS-uudistus voidaan nyt viedä loppuun, on aika kääntää seuraavaksi katseet Taiken kehittämiseen ja uudistamistarpeisiin. Sekä Taiken resursseja, että vapaalle kentälle myönnettävää rahoitusta tulee jatkossa kasvattaa edelleen, jotta taiteen ammattilaiset voivat saada työstään asianmukaista palkkaa ja jotta uutta luovan kentän toimintaedellytykset turvataan tulevaisuudessakin.

Lisätietoja: Teatterikeskus ry, Kaisa Paavolainen, vt. toiminnanjohtaja, p. 040 731 3655